

Azonosító
jel:

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

ÉRETTSÉGI VIZSGA • 2008. október 20.

MAGYAR NYELV ÉS IRODALOM

EMELT SZINTŰ ÍRÁSBELI VIZSGA

2008. október 20. 8:00

Az írásbeli vizsga időtartama: 240 perc

Pótlapok száma	
Tisztázati	
Piszkozati	

OKTATÁSI ÉS KULTURÁLIS MINISZTERIUM

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Fontos tudnivalók

Ossza be a 240 percet úgy, hogy minden feladatra legyen elég ideje!

Alaposan olvassa el a feladatokat, kérdéseket, szempontokat.

Ahol a feladat azt kéri, bátran fogalmazzon önálló véleményt.

Írásait gondosan szerkessze, helyesírását ellenőrizze a szótárból, ha bizonytalan.

Jegyzeteket, vázlatot készíthet, de ügyeljen, hogy azok elváljanak a kész fogalmazásoktól. A szövegekbe is jegyzetelhet.

Eredményes munkát kívánunk!

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Nyelvi-irodalmi műveltségi feladatsor

Olvassa el figyelmesen az alábbi szöveget, majd válaszoljon a kérdésekre!

Nemes Nagy Ágnes: *Csillagszemű* (részlet)

Őshasonlatok

Azt hiszem, jellemző az őshasonlatokra, ősmetaforákra, hogy nagyon sokáig élnek, legyenek bár irodalmi vagy köznyelvi eredetűek. (A kettő különben egybejártszik.) Elterjedtségük földgolyó szélességű, nincs nép, nincs kor, amely ne használná őket. „Kék, mint az ég”, ez nemcsak alapmegállapítás, hanem érzelemcsomag is (lásd fentebb: hasonlat és érzelem), még hozzá csupa öröm egy csomóban, nincs ember a földön, aki a kék eget ne tartaná szépnek, szép Homérosznak is, szép Petőfinek is. A *földön* csakugyan nincs ilyen ember; más bolygón a sötétszürke ég is gyönyörű lehetne, ha az volna az élet feltétele. Az ősesztétikum természeti-biológiai kapcsolata nyilvánvaló. A művészet biológiai kapcsolata – az már kemény dió. Tegyük is félre. És tegyük félre sorban a többi remek szóképet, ősit és újat, a kőszívűt, a tülökorrút, a hófehéret, a tulipirosat, a logikus magyar észrevenni-t, a szoborban is megsejlemlélhető görög jácintfürtűt, a csúfondáros amerikai tojásfejűt, a japánokét, akik nem akarják elveszteni az arcukat, a székelylekét, akik megkiáltják a titkot az ürgelyukba, hagyjuk a dobszerdát, a békaembert, a kvazárt (a mintha-égitestet) – válasszunk egyet a sokból. Egy régít, nagy irodalmi pályafutását, banalításában is tündöklőt, azt tudniillik, hogy a lány szeme olyan, mint a csillag. Vagy fordítva, a csillag olyan, mint a lány szeme. Egyébként nemcsak lányé lehet a csillagszem, lehet királyfié is vagy kiskondásé vagy Platóné. Platóné – Szabó Lőrinc fordításában – így:

*Csillagokat nézel, szép csillagom. Ég ha lehetnék,
két szemedet nézném csillagom ezreivel.*

Mellőzöm a közbeeső világirodalmat, amelynek minden csücskéből csillagszemek néznek ránk, mellőzöm a népköltést állócsillagaival, a nagy, középkori himnusz-költészetet, Ronsard-t és Janus Pannoniust – a 18. század végéről emelem ki a Csokonai-sorokat:

*Két szép szemecskék engemet
megvígaszthatnak magok:
űzzétek el hát éjemet
ti két balandó csillagok!*

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

A kép ugyanaz, 2100 év után is. De a hangsúly... a hangsúly nagyon megváltozott. Platón verse – ha szabad így mondanom – impassibilis¹ bók, tömörségén, pompásan metszett élein még ott villog az újdonság fénye, nem kell azt jupiterlámpásítani semmivel. Csokonai verse lágy. A csillagszem sötét háttérből tekint ki, kontrasztosan és ugyanakkor fátyolosan is: micsoda befújó huzat a szavak közt, micsoda átúszó fátyol a képen a „halandó” jelző! Ti két *halandó* csillagok, ti már a preromantika vagy akár a 20. század csillagai vagytok.

A romantikával tovább bonyolódik a helyzet. A csillagszemek fennen ragyognak ugyan, de sokszor mást, sokszor többet jelentenek a páros csillag képénél. Vörösmarty:

*...És alattam és fölöttem,
oldalattam és köröttem
a világot láthatám.
Egy nagy arc volt, végtelen,
rajta millió szemek...*

Figyelik ezt? Figyelik ezt a millió csillagot egyetlen arcon? Olyasféle végtelen-ábrázolás ez, mint Victor Hugónál Páné, akinek melle boltzata is tele van csillagokkal. A romantika méri először csillagászati léptékkal az égbolt szemeit. Már-már azt hinnénk ezek után, hogy a csillagszem ősmetaforája szilárd mitológemává vált, olyan alapképzetté, amely minden kor, minden nép változó igényeit, stílusait kereteibe fogadhatja. De nem. Vagy nem egészen. Baudelaire-tól kezdve a csillagszem fénye határozottan megfakul. Huszadik századi költői kellékeink sorában pedig a csillag marad, a szem marad, de a kettő együtt... Ritkán, ritkán. A szem csillaga, úgy látszik, leáldozott.

És most újra megkérdem, amire már az előbb is céloztam: meddig él az elsőrangú metafora?

¹ érzéketlen

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

1. Készítse el a szöveg gondolatmenetének vázlatát!

3 pont

2. Mi jellemzi az ősmetaforákat a szerző szerint? Három sajátosságot említsen!

3 pont

3. A szöveg végigkíséri az irodalom nagy korszakait, stílusirányzatait. Nevezze meg időrendben azokat a korszakokat, stílusirányzatokat, amelyekhez a szövegből szerző is társítható! A szöveg egészét vegye figyelembe!

irodalomtörténeti korszak, stílusirányzat	a szövegben szereplő szerző

5 pont

4. Állapítsa meg a szövegben szereplő idézetek verselését!

Csillagokat nézel, szép csillagom. Ég ha lehetnék,
két szemedet nézném csillagom ezreivel.

Verselési rendszer: _____

Első sor: _____

Második sor: _____

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Két szép szemecskék engemet
megvigasztalhatnak magok:
űzzétek el hát éjemet
ti két halandó csillagok!

Verselési rendszer: _____

A sorok ritmikája (versláb vagy ütem): _____

...És alattam és fölöttem,
oldalattam és köröttem
a világot láthatám.
Egy nagy arc volt, végtelen,
rajta millió szemek...

Verselési rendszer: _____

A sorok ritmikája (versláb vagy ütem): _____

7 pont	
--------	--

5. Nevezze meg Nemes Nagy Ágnes szövegének műfaját!

1 pont	
--------	--

6. Mi jellemzi a *Csillagszemű* című szöveg nyelvhasználatát? Adjon meg három sajátosságot!

3 pont	
--------	--

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

10. Nevezze meg, kik a szerzői az alábbi versrészleteknek! A költők teljes nevét adja meg!

Milyen volt szeme kékje, nem tudom már,
De ha kinyílnak ősszel az egek,
A szeptemberi bágyadt búcsuzónál
Szeme színére visszarévedek.

A szerző neve: _____

Már vénülő kezemmel
Fogom meg kezedet,
Már vénülő szememmel
Őrizem a szemedet.

A szerző neve: _____

Hová merült el szép szemed világa?
Mi az, mit kétes távolban keres?
Talán a múlt idők setét virága,
Min a csalódás könnye rengedez?

A szerző neve: _____

Szól a szellő, szól a víz,
elpirulsz, ha megérted.
Szól a szem és szól a szív,
folyamodnak teérted.

A szerző neve: _____

4 pont	
--------	--

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Egy mű értelmezése

Parti Nagy Lajos (1953–) novellája egy közismert történet átírása. Hogyan változik meg a szereplők jelleme, a cselekmény és az elbeszélés hangneme az eredetihez képest? Mennyiben járul hozzá a novella hatásához a felidézett műfaj és az újraírt szöveg ellentéte?

Parti Nagy Lajos: *Szende*

Meg van beszélve apróra. Holnap napszállta előtt fekete sapkát húzok, és kitolom a kövesútig kézikocsin. Fülelek, üldögélek, nem szomorkodok, és amint meghallom a motorzajt, lebillentem a testet. Aztán csak elbújok az árokba, hogy ne zavarjak, a többi megy magától. Köhög, bukizik párat, szépen föleszmél, erre ők szerelmesen megcsókolják, és irány Letenye.

„Küldünk kártyát Riminiből, te csak vigyázz a házra, Szende!”

Máma, vagyis hogy utoljára a Kuka a soros. Megyünk haza a bányából, és ő vezet, ül a Tudor nyakában és úgy. Kuka, kilátsz te egyáltalán, kérdezi a Szundi, valahányszor beleveri a fejét a szélvédőbe. És hát elég sokszor beleveri. Kilát, mondja a Tudor és nyomogatja odalent a pedálokat. Hol a gázon, hol a féken a keze, mintha orgonálna. Érzelmes, szagatott melódiát játszik, ma gyászunk lesz, nyúlott orcánk padlóig ér.

Dudál, kerülgeti a kamionokat. Máma nem mehetünk át alattuk, mint máskor. Létfontosságú bútort viszünk. A Morgó folyton üvölt itt hátul, hogy az istenért, most az egyszer tényleg vigyázzunk, össze fog törni, és akkor megnézhetjük, maradunk mind bányásztörpe, kisteknőc. Meg hogy a szánktól vontuk el, fél éve erre az üvegekoporsóra spórolunk. Ami tényigaz.

Ráadásul ménkű gyors ez a Trabant, ha ma fölborulunk, nincs mese. Mert sokat borulunk föl.

Hajdan csak pöfögtünk libasorban, hét vászonteknőc a hét hegyen által, szép hajdan. Hejhó, kurjantottuk, törpének lenni jó. Jó volt. A baj is, a szerelem is azután kezdődött. Történt, hogy egy őszi este beléptünk a barakkba, és más volt a szagállás. Vastag, selymes és szívszorító. Nem kellett lámpát gyújtanunk, világított, mint a medveliliom. Csak álltunk, remegtünk, hét fekete orrcimpa az ajtóban.

Egy nagy, fehér mosónő, a világsonka kövérje. Összetolta a hét sezlonyunk és feküdt rajt. Piros körömcipő, fehér jogging és fekete kávé. Cigizgetett kislányosan, ahogy az óvónők. Jó estét kívántunk, s megérdeklődtük, mégis, ki volna, aki az ágyunkban dohányozna. Hóf Egérke, mondta, de hívjuk nyugodtan Cicának, minékünk ő csak per Cica. Ilyen helyes fiúknak. Most sajna, álmos, viszont ha felfogadjuk, nem bánjuk meg, kajánk, piánk, meglesz mindenünk. Valami vadászról motyorgott még, bizonyos romlott májról a mamuskának, azzal elaludt. Mi meg a nagylavórban heten. Becsusszant a hold, és szappanozta, szappanozta.

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Kezdődni másnap este kezdődött. Hajat nyíratunk a bányashopban, pedikűrt. Az Erőműnél kilötyböltük a zoknink. Elrágtunk néhány szem borókát. Hajdehó, mondtuk, és pöfögtünk haza. Úgy fogadott, mint egy Marilyn Monroe, hajába tűzte a szíveinket. Füstölt a kémény, dalolt a spórherden a forró víz. Parancsoljunk, mondta, üljünk le a fáradt tagjainkra, igyunk egy kupica pramberlikőrt. Érezzük magunkat otthon. Térült, fordult, és föltette levesnek a hét velorexet. Hogy ez legalább nem konzerv, és nevetett az arany koronája. Dehogyan bántuk, nevtünk, nyalogattuk a szánkat, szerelmesek voltunk, mint a rúzs.

Gyönyörű este volt, néztük videón a Gullivert. Beszélgettünk szépen, kikérdeztük apróra. Elpanaszolta, hogy neki nagyon szerencsétlen osztályrésze van, és félő, hogy a mostohája vagy kije itt is zaklatni fogja. Ó, sose féljen, mondtuk, és fölugrottunk, összeütöttük a csákányainkat. Azután én kimentem örködni. Ők pedig egymás vállára álltak, és gyöngéden megcsókolták. Épp hatnál volt a szája. Úgy is aludtak el, gúlában és csókolva.

Harmadnap a Vidor kivette a Bányatakarékból a pénzünket, vettünk egy Trabantot, CA-sat, de extrákkal. Ezt itt, amivel most, a nagy nap előtt semmiképp sem szabadna fölborulnunk. Gondoljátok, hogy biztosan beengedte, kérdezi a Hapci mellettem. Naná, hogy be, mondjuk neki, tuti. Pont harmadszorra miért ne?

Mert általánosságban senkit se engedett be, de ezt a Hófnét, ezt valahogy mindig. Összekeverte, hogy azt most igen, vagy azt most pont nem. Azután meg tördelte a kezeit, remegtette az őzikéjét, hogy jaj, ezt biztos megint rosszul csinálta a butuska kisleány, és tessék kiverni őneki a fenekét. Ugyan, mondtuk, dehogyan. Csak ne engedje be.

De aztán így szemevilágom, úgy aranyom, és megvolt a baj megint.

Előszörre egy cikláment övvel fojtotta meg, derékban. Mikor betoppantunk, úgy feküdt ott a tükör előtt, szegény, mint egy nagy, padlizsán homokóra. Komolyan megijedtünk, futottunk kétfelé. Egész este lélegeztettük mesterségesen, ők fuvatták szájon át, én meg hordtam be a prima erdei levegőt. Föl is ocsúdott tőle hamar. Királyfi, királyfi, pihegte, mi meg álltunk kipirulva, meghatottan, morcona férfiak.

De én láttam a szomorú pillantásából, hogy csalódott. Meg is mondtam éjjel a nagylavórban, hogy ez mást várt, és énszerintem ez egy trükk, és hogy a Hófné a királyfi embere. Túrót, mondták, hallhattam, kétszer is mondta, hogy mi vagyunk a királyfi. Hát, most majd tényleg ők lesznek. Föltéve, hogy a Kuka kikerüli ezt a kamiont.

Másodszorra a Hófné leütötte egy teknősbékafésűvel, és úgy bedauerolta, hogy majdnem meghalt. Győztük kiszedni a hajcsavarókat. Mondták, hogy gyorsan, gyorsan, ássam el a mérgezett eszcájgot a barakk mögött, addig ők megsaumázzák, bedédétézik, végigkenik lanolinnal. Így is volt. Úgy ült fel később, mint egy madártej. Te, te koronás csodaszarvas, lihegte

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

szegény, és csücsörített, nyújtogatta a hattyú nyakát. Hejhó, mondtuk, és integettünk, de ránk se nézett. Se a cowboynadrágunk nem tetszett neki, se a pumacipőnk. Gyanús ez, mondtuk éjjel, de mi se vagyunk hallisztból. Akkor határoztuk el, hogy cselekednünk kell.

Hanem aztán sokáig nem történt semmi. Idege van, azt mondta, és feküdt, mint egy Gorenje. Mint egy hűtőláda, naphosszat. Főztünk rá, mostunk, takarítottunk. Esténként őrködtem, varrtam a bébidollját, vártam csákánnyal a királyfit. De semmi. Ma reggel viszont azt mondta, kifejezetten almát enne. Ebből tudtuk, hogy eljött a nap.

Műszak után elmentünk az üzemorvoshoz, hogy volna egy kis műtét. Hogy operáljon össze belőlünk egy nagy, kisportolt királyfit. Méricskelt az orvos, beszorozta a hengerűrtartalmat, és azt mondta, éppenséggel lehet, jöjjünk holnap nyitásra. De csak hatan, nagyobbat nem bír, így is kölcsön kell kérnie Pápáról a hússatut. Felöltözködünk, köszöntük szépen, vettük a sisakunkat.

Bekászálódunk a Trabantba, csönd volt, meleg, ünnepélyes csönd. Néztek rám, mint az édesanyám, leírhatatlan szeretettel. Nem, Szende, mondták egymás szavába vágva, nem és nem. Szó sem lehet róla, hogy tégedet egy ilyen procedúrának kitegyünk. Ennél te többet érdemelsz tőlünk, kamerád! És hogy igen, igen, a Szendére itt van szükségünk, nem a bizonytalan idegenben. A te identitásod szent minékünk, százszor szent, mondták, és köhécseltünk, piszokul kaparta a torkunk a szemérmes férfijóság.

Aztán útközben mindent megbeszéltünk apróra. Hogy mi lesz, ha a Kuka nem kormányoz bele a szakadékba, és szerencsésen hazaérünk. Hogy akkor megütögetjük némileg a Hóf Egérke hátát, de ha nem, hát nem. Fonunk a vörös hajába liliomot, és szépen elsiratjuk, ahogy illik, sóval, kenyérrel. Holnap aztán zöldhajnalban leparolázunk, ők elmennek az üzemorvoshoz éhgyomorra, én meg szortírozom el a testet, díszítem föl, és toljam ki a kövesútig óvatosan. Ott már nekem dolgom nincs, csak őrködjek, s várjam a királyfit, ki jön majd napszálltakor, frissen műtve és hatalmasan. Ha meghallom a motorzajt, csak borítsam ki az árokszélre, a többi megy magától.

Még egy-két kanyar, egy-két bukkanó, és meglátjuk a barakkot a szürkületben. Nem ég a lámpa, nem füstöl a kémény, hála isten. A Tudor majd rátapos a gázra meg a fékre, és ahogy szoktunk, lefulladva becsúszunk a petúniák közé.

Aztán reggel lesz hamar. Megmosakszunk, összeölelkezünk. Na, te csak vigyázz a közös házra, Szende! Őrizzed a tűzhelyet, mondják, amint megerősödünk, küldünk Riminiből egy spéci velorexet, istenem, de szép is az, kamerád, de szép is pöfögni a hét hegyen által, vászonteknőc.

Nindzsa teremtésben vesztes, csak én.

(1999)

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--
